

DRAMA DEMOGRAFICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

dr. conf. univ. GROZAV Adrian,
Colegiul Național al ASEM
[*grozavadrian@yahoo.com*](mailto:grozavadrian@yahoo.com)

Abstract

The Republic of Moldova is facing a demographic drama, which is still known in the specialized literature under the names of depopulation or demographic implosion. Among the demographic problems, the most acute ones can be noticed: the decrease of the birth rate, the increase of the mortality, changes in the age structure with certain accent of aging of the population, the decrease of the life expectancy, the recording of a negative natural balance, the increase of the male mortality in the adult age groups, the emigration of the population across the state borders and the registration of a negative migratory balance.

Key words: *depopulation, demographic crisis, population number, natural movement, birth rate, mortality rate, natural balance, migration.*

Este bine cunoscut faptul că populația reprezintă cea mai mare bogăție a unei țări. Cât de asigurat cu resurse naturale nu ar fi teritoriul, lipsa populației a resurselor forțelor de muncă, face imposibilă valorificarea completă a resurselor și dezvoltarea durabilă a statului.

Republica Moldova, este și ea un stat, care se confruntă cu o dramă demografică, această dramă mai fiind cunoscută în literatura de specialitate sub denumirile de criză demografică, depopulare, implozie demografică. Aceste noțiuni care acum câteva decenii păreau utopice, actualmente sunt tot mai des utilizate de persoanele care se ocupă de studierea populației, în buletinele de știri și note informative etc.

Actualmente, unele state se confruntă cu o criză demografică. Prin criză demografică se poate subînțelege o creștere a populației sau o descreștere a numărului ei. În prezent țările lumii, în deosebi cele care au trecut prin tranziția demografică, se confruntă cu descreșterea numărului populației. În unele din aceste state, scăderea numărului populației are loc datorită micșorării natalității și menținerii unei mortalități înalte, ceea ce determină un bilanț natural negativ. În alte state fenomenul depopulării se datorează intensificării proceselor emigraționale, care sunt încă destul de active.

Republica Moldova este afectată și ea de unele procese demografice, care tot mai mult au un caracter dramatic și imprevizibil. Printre problemele demografice, cele mai acute pot fi remarcate: scăderea natalității, creșterea mortalității, modificări în structura pe vârstă și anume o îmbătrânire a populației, micșorarea speranței de viață, înregistrarea unui bilanț natural negativ, creșterea mortalității masculine în grupele adulte de vârstă, emigrarea populației peste hotarele statului și înregistrarea unui bilanț migrator negativ.

Depopularea nu a fost influențată doar de modificarea condițiilor social-economice, de la sfârșitul anilor '80 ai sec. al XX-lea, după cum se remarcă în mass-media. Începutul depopulării a fost determinat de procesele care au avut loc în rândurile populației pe parcursul sec. al XX-lea. Modificările demografice din această perioadă au avut un caracter evoluționist și au fost determinate de schimbarea comportamentului demografic.

Efectivul cel mai mare al populației Republicii Moldova cu o cifră de 4 366,3 mii persoane a fost înregistrat în anul 1991, după care are loc o scădere a acestei cifre ca urmare a proceselor emigraționale, după declararea independenței Republicii Moldova. O altă problemă în studierea populației republicii a fost crearea unui teritoriu separatist în stânga Nistrului, în acest context este dificil de a analiza dinamica populației.

Începând cu anul 1998, autoritățile nu mai dețin date statistice relevante de pe aproximativ 11% din teritoriul țării, așa dar în acest an numărul populației în Republica Moldova a ajuns la 3 655,0 mii, care cu regret este în scădere continuă. În anul 2000, efectivul numeric a ajuns la 3 643,5 mii persoane, iar către anul 2018, indicatorul dat a fost de 3 330,0 mii, însă datele statistice relevă, că numărul populației cu reședință obișnuită este de 2 681 mii persoane (reședința obișnuită este definită ca locul în care persoana a trăit preponderent în ultimele 12 luni indiferent de absențele temporare) [1]. Datele prezentate relevă o situație dramatică în republică. Conform prognozei efectuate de ONU, populația Republicii Moldova se va modifica ca efectiv [2, p. 366-367].

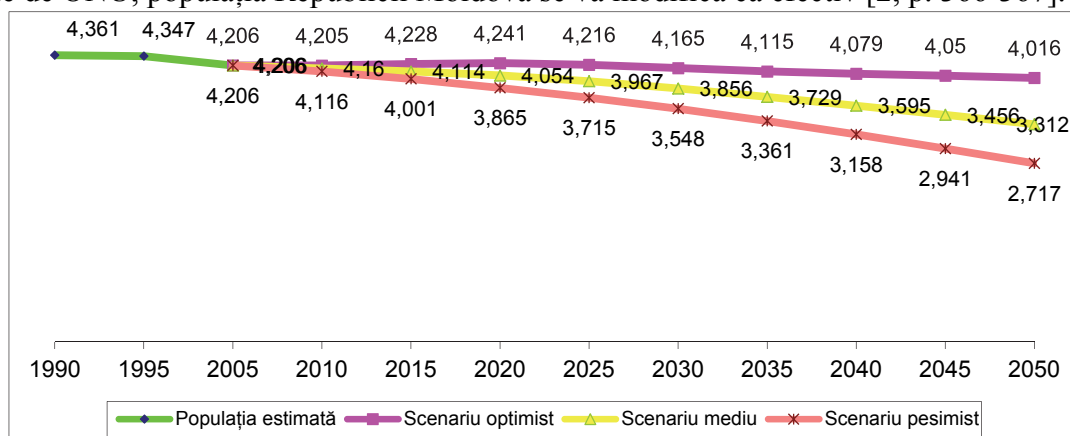

Fig. 1. Prognoza populației Republicii Moldova (trei scenarii ale evoluției) [2 p. 366]

În toate cele trei scenarii propuse de ONU, populația va avea o tendință de micșorare a numărului, însă alarmant este faptul că ritmurile micșorării sunt mai rapide decât cele prognozate. Conform scenariului pesimist propus de ONU, populația țării va fi de 3 865 mii, însă din date vedem că ea este estimată la 3 330,0 mii.

Datele menționate relevă o stare destul de alarmantă, doar din anul 1998 până în 2018, numărul populației s-a redus cu 325 mii persoane, iar dacă comparăm cu numărul populației cu reședință obișnuită, efectivul numeric al populației este mai mic cu 974 mii. Analiza datelor referitor la numărul populației cu reședință obișnuită, relevă că în ultimii cinci ani efectivul s-a redus cu aproximativ 190 mii.

Micșorarea dramatică a numărului populației s-a efectuat atât prin emigrarea masivă, cât și dinamica nefavorabilă a mișcării naturale. Dacă unele fenomene demografice, precum scăderea ratei natalității își au geneza încă la mijlocul anilor '20 ai sec. al XX-lea, problema depopulării, se accentuează tot mai mult la sfârșitul secolului dat.

Analiza dinamicii mișcării naturale pentru a doua jumătate a sec. al XX-lea, relevă faptul că cel mai mare număr de nașteri s-a înregistrat în anul 1986, numărul fiind de 94,7 mii de nașteri, rata natalității fiind 22,3‰ [1]. Rate mai mari ale natalității au fost înregistrate în unii ani ca urmare a recompensei, căsătoriilor amânate în perioada conflagrației mondiale din 1939-1945. Datele statistice relevă că cele mai înalte rate ale natalității au fost înregistrate în perioada 1981-1990, media fiind de 87,1 mii. În perioada 2011-2018, rata medie a natalității în republică a fost de 37,2 mii de nașteri, cel mai mare număr de nașteri fiind de 39,4 mii înregistrat în anul 2012. Conform datelor figurii 1 se poate observa că numărul născuților s-a redus cu 43%.

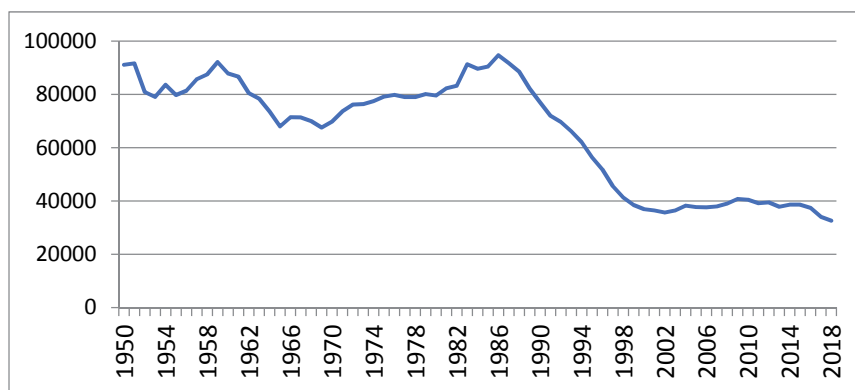

Fig. 2. Dinamica natalității în Republica Moldova în anii 1950-2018 [1]

Rata natalității în Republica Moldova nu este cea mai mică din Europa, acest indicator fiind de 12,8‰, sunt state în care rata natalității este de 14‰ cum ar fi Irlanda, Islanda și state cu cea mai mică natalitate, cum ar fi Monaco, Andora, Slovenia, Germania cu 7-9‰, media europeană fiind de 10,3‰. Scăderea natalității este specifică pentru multe state europene, însă ritmurile și tendințele desfășurării acestor procese în Republica Moldova rămân destul de alarmante, datorită soldului migrator negativ, pe când în unele state europene acest indicator rămâne pozitiv. Cauzele înregistrării unei natalități mici nu țin doar de emigrarea populației, aceasta poate avea la bază trecerea la tipul modern de reproducere, influențată de multiple cauze precum: emanciparea femeilor, creșterea gradului de școlarizare, costurile copilului, modificarea structurii pe vârstă a populației și anume îmbătrânirea populației.

În studierea natalității, un indicator important este rata totală a fertilității, ceea ce reprezintă numărul de copii ce revin unei femei în vârstă fertilă. Începând cu a doua jumătate a sec. al XX-lea, rata totală a fertilității a înregistrat o diminuare continuă. În anii '90 ai sec. al XX-lea, rata totală a fertilității a scăzut rapid, coborând sub 2,1 copii la o femeie în anii 1990-1995, adică sub nivelul de înlocuire a generațiilor, către anul 2008, rata totală a fertilității a scăzut la 1,27, actualmente acest indicator fiind de 1,18 copii la o femeie, cea mai mică rată a fertilității totale fiind înregistrată în mun. Chișinău de 0.81 [1]. Scăderea ratei totale a fertilității va avea impact puternic în viitor asupra situației demografice. Din sursele demografice existente, s-a observat că, dacă rata totală a fertilității scade sub 1,5 copii la o femeie, numărul populației se va reduce la jumătate într-o perioadă de 53 de ani [3].

Cât privește mortalitatea, acest indicator este de 13,8‰, ea fiind mai mare decât media europeană de 10,4‰. Menținerea unei rate a mortalității mai mari decât media europeană, se explică în primul rând printr-o speranță de viață mai mică, indicatorul dat fiind de 70,6 ani, media europeană fiind 78,9 ani. Situația este mult mai alarmantă când analizăm speranța de viață pe sexe. Bărbații din Republica Moldova, alături de cei din Rusia și Ucraina, au o speranță de viață de 66,3 ani, față de media europeană de 75,9 ani. Este destul de vizibil faptul că bărbații din țara noastră trăiesc cu aproape 10 ani mai puțin decât media europeană.

O situație dramatică se evidențiază în analiza mortalității pe medii. În anul 2018, în Republica Moldova au fost înregistrate 37 200 decesuri, din care 24 334 în mediul rural, aceasta constituind 65,4% din toate decesurile [1]. Însă acest fapt nu este un fenomen deosebit, deoarece diferențele între mediul rural și cel urban, relevă că rata mortalității începând cu anii '70 ai sec. al XX-lea, a fost mai mare în mediul rural. În studierea mortalității, indicatori mai relevanți, sunt analiza structurii populației pe grupe de vârste și rata mortalității. De exemplu în anul 1991, ponderea persoanelor de 60 de ani și peste este mai mare în mediul rural, coeficientul fiind de 15,3 față de 10,1 în mediul urban. Aproximativ aceeași situație se menține până în anul 2014, când coeficientul

practic se egalează, iar către anul 2018, indicatorul dat este ceva mai mare, raportul fiind de 18,0 în mediul urban, față de 17,6 în cel rural. Analiza ratei mortalității relevă că ea este mai mare în mediul rural decât în mediul urban, media pe perioada 2010-2018, fiind 12,9‰ față de 8,6‰. Un alt element care evidențiază diferențele între medii este speranța de viață, care este de 76 de ani în mediul urban și 71 de ani pentru cel rural. Acest date confirmă încă odată drama localităților rurale.

Discrepanțele între speranța de viață pe sexe se explică printr-o mortalitate mult mai mare în unele grupe de vârstă la bărbați comparativ cu femeile, așa numita supermortalitate masculină. În privința acestui decalaj există mai multe ipoteze.

Cea mai cunoscută ipoteză este cea biologică, potrivit căreia organismul feminin este mai rezistent din punct de vedere biologic. O altă explicație a supramortalității masculine se referă la astfel de vicii ca alcoolismul, fumatul, precum și accidentele de muncă și cele rutiere etc.

Din datele figurii 2, se poate observa că în grupele de vârstă 20-24 ani, mortalitatea masculină este de aproximativ trei ori mai mare decât cea feminină, acest fenomen menținându-se până la vârsta de 60 de ani. Actualmente, în Republica Moldova, supramortalitatea masculină este mai mare în toate grupele de vârstă, iar ponderea deceselor masculine raportate la decesele feminine în numărul total de decese este de 53% la 47%, în defavoarea bărbaților. Regretabil este faptul că discrepanțele între ponderea deceselor este în creștere, acest raport în anul 2008 fiind de 52% la 48%, sau exprimarea în alte cifre a acestui indicator este că la 100 decese feminine, revin 113 decese masculine [1]. Situația supramortalității masculine, micșorează speranța de viață în rândul bărbaților.

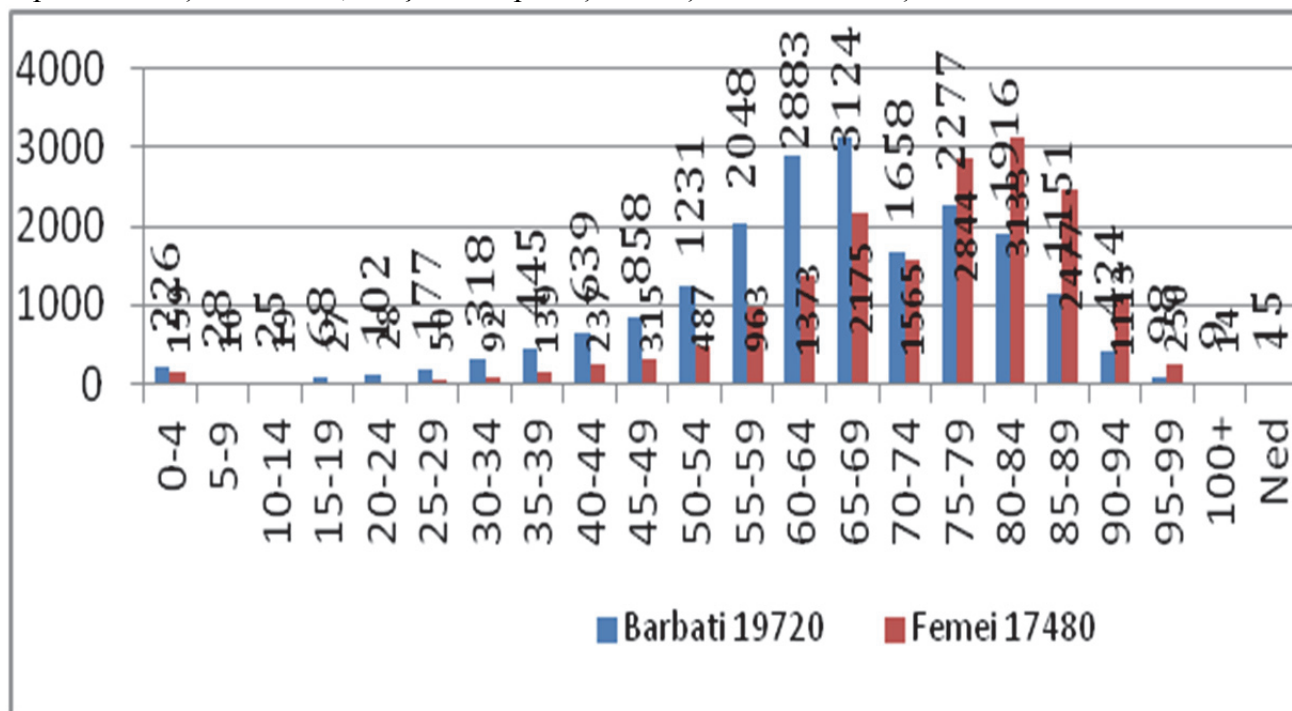

Fig. 2 Numărul deselor pe grupe de vârstă și sexe în anul 2018 [1]

Începând cu anul 1999, în mișcarea naturală a populației se înregistrează un bilanț natural negativ. Cât privește bilanțul natural după obținerea independenței Republicii Moldova, acesta a fost influențat de înrăutățirea situației social-economice, intensificarea emigrației, îndeosebi a persoanelor din grupa de vârstă fertilă [3, p173].

În perioada 1991-1998, a fost înregistrat un bilanț natural pozitiv, însă, ulterior, acesta devine negativ, iar maximumul scăderii a fost înregistrat în anul 2005, când bilanțul natural a fost de -6994 de persoane (figura 3). Ce poate fi mai dramatic, dacă în perioada 1999-2010, Republica Moldova a

pierdut anual, efectivul populației unui sat cu dimensiuni medii, având o scădere de aproximativ 4000 locuitori anual, doar prin mișcarea naturală a populației.

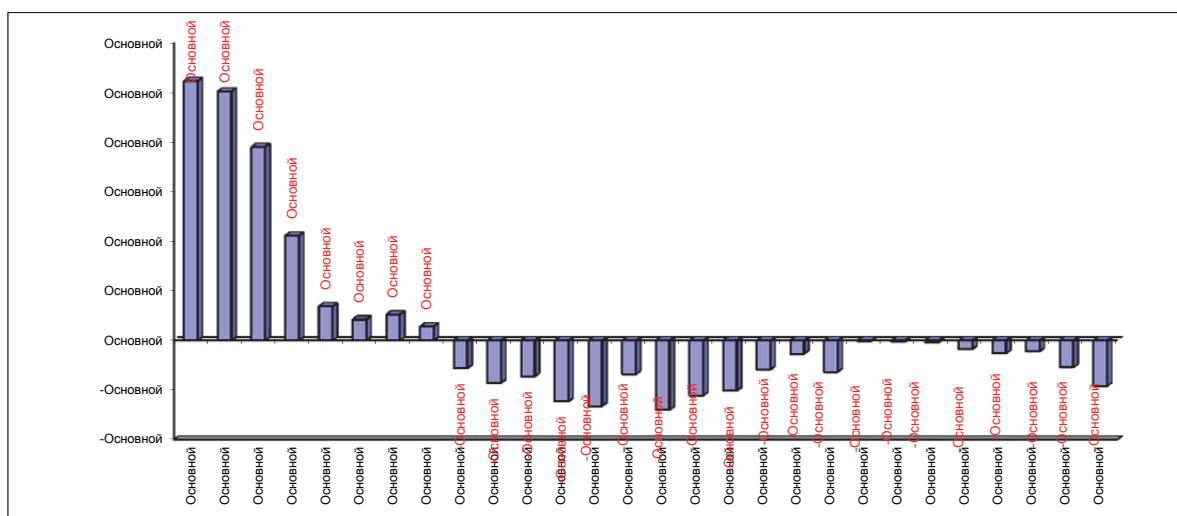

Fig. 3. Dinamica bilanțului natural în Republica Moldova, 1991-2018 [3,4]

Situația începe să se redreseze în anul 2011, în acest an bilanțul natural a fost de - 67 persoane, însă începând cu 2012, procesul de micșorare a populației, datorită bilanțului natural se intensifică, ajungând la - 4594 persoane în 2018, media anuală a micșorării populației în perioada 2012-2018 fiind de minus 1555 persoane doar datorită bilanțului natural.

Analiza dinamicii bilanțului natural pe medii, relevă că din totalul de - 4594 persoane, înregistrat în anul 2018, în mediul rural a fost înregistrat un bilanț de minus 3727 persoane, ce constituie 81,1%. În mediul rural se menține un bilanț natural negativ începând cu anul 1999, spre deosebire de mediul urban, unde el a fost negativ în perioada 1999-2002, după care în mediul urban se înregistrează un bilanț pozitiv, până în anul 2016, după care din nou se înregistrează valori negative. Situația dramatică din mediul rural relevă, că în perioada 1999-2018, populația în acest mediu s-a redus doar datorită bilanțului natural cu 70887 persoane, având o medie anuală de 3544 persoane [5]. Din datele expuse se poate observa îmbătrânirea populației din mediul rural și desigur reducerea accentuată a populației din acest mediu. În ultimele două decenii evoluția fenomenelor demografice au căpătat caracter dramatic, care se caracterizează prin următoarele particularități:

- diminuarea drastică a efectivului populației rurale (în perioada 1998-2018, populația s-a micșorat cu aproximativ 5%);
- creșterea mortalității populației rurale cu creșterea mult mai avansată a mortalității (populației masculine);
- diminuarea drastică a natalității populației rurale (de la 17,6 în 1991 la 10,7% în 2018);
- emigrația intensă a populației în căutarea locului de muncă în proporții ne mai cunoscute pentru spațiul geografic al statului.

Un alt component, care influențează situația demografică este migrația. Referitor la migrație, ne vom referi doar la datele oficiale ținând cont și de faptul că evidența mișcărilor migratorii este una din cele mai slabe laturi ale statisticii demografice. Lipsa de date veridice, face imposibilă determinarea numărului migranților. Migrația este un fenomen foarte intens în Republica Moldova. Dificilă este evaluarea plecărilor persoanelor peste hotare, deoarece mulți din ei pleacă cu cetățenie română, rusă sau bulgară. Conform datelor, pe parcursul ultimilor cinci ani în Republica Moldova, s-a înregistrat un număr impresionant de imigranți (majoritatea fiind migranți reîntorși) și emigranți.

În 2017, aproape 110 mii imigranți au (re)venit în Moldova și aproape 160 mii emigranți au părăsit țara, formând o migrație netă negativă de aproximativ 50 mii persoane în anul respectiv. Ultimele date, referitor la migrație relevă că ea a crescut de la 24,6 mii persoane în anul 2014 la 48,6 mii persoane în 2018 [1].

Scăderea numărului nașterilor, bilanțului negativ, înregistrarea unui bilanț migrator negativ influențează negativ asupra diferitor componente socio-economice. Aș dori să menționez că una din aceste componente este educația. În anul de studii 2018-2019 numărul de elevi și studenți cu vârsta de 14-23 ani care revin la 10 mii locuitori a constituit 669 persoane comparativ cu 754 în anul de studii 2014-2015. La 10 mii locuitori, revin 355 elevi din învățământul primar și secundar general, 159 elevi din învățământul profesional tehnic și 155 studenți din învățământul superior. În anul 2018, în țară au fost înregistrați 74,0 mii absolvenți, fiind practic la nivelul anului 2014. *Numărul studenților este în descreștere.* În ultimii cinci ani, numărul de studenți în învățământul superior înregistrează o tendință descendentă la toate tipurile de programe de studii, totodată, evoluând negativ în cazul studiilor superioare de licență (față de anul de studii 2014-2015 cu 25,2 mii sau 35,6% mai puțin). În perioada 2008-2019, din sistemul educațional al municipiului Chișinău au plecat peste hotare, împreună cu familia, 17318 copii. Această cifră constituie echivalentul a cel puțin 20 de instituții de învățământ. Doar în opt luni ale anului curent, din municipiu au plecat peste hotarele țării 1 468 de elevi, comparativ cu 907 elevi – pe parcursul anului 2009 [6].

În concluzie, se constată o situație dramatică referitor la principalele procese demografice din Republica Moldova, astfel poate fi menționată în primul rând depopularea destul de accentuată a teritoriului și în deosebi depopularea mediului rural. Regretabil rămâne faptul că această situație are un caracter doar informativ sau de constatare din partea autorităților. Astfel, ne amintim de cazul când în prejma alegerilor, unele surse mass-media au lansat informația precum că unele partide vor să aducă în Republica Moldova, peste 30 de mii de refugiați sirieni. Multe persoane erau indignate, iar sursele mass-media plasau în continuu această informație. Actualmente când populația țării a scăzut cu aproximativ 1 milion de persoane, iar evoluția unor procese demografice are un viitor obscur, cu regret, poziția multor factori de decizie rămâne doar de constatare.

Bibliografie

1. Statistica.gov.md
2. World Population Prospects, The 2004 Revision v.I, II: Comprehensive Tables. UN. New York, 2005. 763 p.
3. Grozav A. Particularitățile teritoriale ale tranziției demografice în Republica Moldova. Chișinău, ASEM, 2012. 279 p., ISBN 978-9975-75-614-3.
4. Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2009. Chișinău: Statistica, 2009. 576 p.
5. Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2018. Chișinău: Statistica, 2018. 468 p.
6. https://www.ipn.md/ro/7967_1067686.html